

Socijalizacija djece i odraslih s oštećenjem sluha

Šerka, Antonia

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:111078>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

ZAVRŠNI RAD

Socijalizacija djece i odraslih s oštećenjem sluha

Antonia Šerka

Split, 2023.

Filozofski fakultet Split
Odsjek za pedagogiju
Inkluzivna pedagogija

Socijalizacija djece i odraslih s oštećenjem sluha

Studentica:
Antonia Šerka

Mentorica:
prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić

Split, srpanj 2023.

Sadržaj

1. Uvod	5
2. Oštećenja sluha	9
2.1. Vrste oštećenja sluha	10
2.2. Prepoznavanje oštećenja sluha.....	12
3. Socijalizacija	15
3.1. Socijalizacija osoba s oštećenjem sluha.....	17
3.1.1. Uloga roditelja u socijalizaciji djeteta s oštećenjem sluha.....	19
3.1.2. Uloga odgojno-obrazovnog sustava u socijalizaciji djeteta s oštećenjem sluha	21
3.1.2.1. Socijalizacija osoba s oštećenjem sluha u predškolskim ustanovama	23
3.1.2.2. Socijalizacija osoba s oštećenjem sluha u školskoj dobi	24
3.1.2.3. Socijalizacija odraslih osoba s oštećenjem sluha	27
4. Zaključak	30
5. Literatura	32
Sažetak	35
Summary	36

1. Uvod

Osobe s teškoćama u razvoju predstavljaju široku, ali i različitu skupinu zbog podjele na vrstu i stupanj određene teškoće. Romstein i Sekulić-Majurec (2015) navode kako teškoće u razvoju mogu biti različite, ali najčešće u navedeni okvir pripada autizam, oštećenja vida i sluha, motorička oštećenja i kroničke bolesti, te intelektualna i višestruka oštećenja u razvoju. Odnos okoline prema pojedincima s teškoćama u razvoju, a najviše u odgojno-obrazovnom procesu, mijenjao se kroz godine te se danas može pretpostaviti da postoji humaniji, inkluzivni pristup prema navedenim osobama.

U najstarijim zajednicama, Sunko (2016) tumači kako su pojedinci s teškoćama u razvoju bili odbačeni od zajednice iz razloga što su prikazivane kao nesposobne i na teret ostalima jer nisu mogle pomoći kod skupljanja hrane i obrane od životinja i neprijateljskih zajednica. Često su ostavljane da se same bore s vremenskim neprilikama ili bi ih jednostavno žrtvovali te navedene osobe najčešće nisu doživljavale stariju dob. Takav model isključivanja trajao je i za vrijeme antičkog perioda. Također, inkluzija u obrazovanju u periodu antike nije postojala. U Sparti je, kako to navode Batarelo Kokić i Kokić (2021), obrazovanje uglavnom bilo dostupno samo za spartijate, a ostala djeca su bila izolirana i to na način da se spartijatima usađivao prijezir prema njima. Spartance se odgajalo po principu “sličnosti”, a svatko tko je odstupao od ideala, bio je izoliran. Međutim, pošto je zajednica teško opstajala, morala je uključiti talentirane dječake iz bogatih stranih obitelji u sustav obrazovanja što je za njih bila privilegija. U Ateni su, nasuprot Sparte, postojale izdvojene škole za djecu bez punih građanskih prava, a kasnije je obrazovanje postalo dostupno gotovo svima. Tako se može povezati da je u antičko doba obrazovanje bilo poprilično selektivno te je dostupnost obrazovanja bila prisutna samo za manji dio učenika. Za razliku od antičkog vremena, u suvremenom obrazovanju, prema Batarelo Kokić i Kokić (2021), veći je naglasak na inkluziji i dostupnosti obrazovanja za sve učenike. Prema *Općoj deklaraciji o ljudskim pravima* i *Povelji o temeljnim pravima Europske unije* naglašeno je kako je osnovni odgojno-obrazovni sustav obavezan za sve, a ostalo obrazovanje općedostupno po čemu se suvremeno obrazovanje potpuno razlikuje od antičkog. Suvremeno obrazovanje usmjereno je na pružanje jednakih prilika za sve učenike, ali i jednake potpore u njegovom trajanju kako bi učenici postizali što bolje rezultate.

U doba srednjeg vijeka dolazi do metode segregacije, odnosno brige za pojedince koji su imali teškoće, ali isključivo u obliku izdvojenom od ostatka zajednice te su takav način brige za osobe s teškoćama uglavnom pružale crkve zbog kršćanskog vjerovanja. Sunko (2016) je također istakla kako u doba humanizma i renesanse osobe s teškoćama sve više dolaze u prvi plan zanimanja pojedinaca te se u ovom periodu pojavljuje sve više istraživača navedenih teškoća primjerice John Locke koji smatra da su osim fizičkih poteškoća, za teškoće u razvoju odgovorni i drugi faktori kao zanemarivanje, nepismenost, siromaštvo i ostali loši životni uvjeti. Također, Denis Diderot, kako to navodi Sunko (2016), piše djela posvećena francuskom društvu na način da piše o pojedincima s oštećenjem sluha i vida i tako sve više ističe problem izbačenosti pojedinaca koji imaju teškoće u razvoju iz socijalnog života. Nakon toga, segregacijski pristup se zamjenjuje integracijskim koji označava proces prihvaćanja osoba s teškoćama u društvenu zajednicu. Međutim, integracija predstavlja uključivanje u određenu skupinu, a ne adaptaciju ostatka skupine kao što to predstavlja inkluzija.

Inkluzija se temelji na cjelovitom razvoju svake osobe i u takvom okruženju se pružaju prilike za usvajanje šireg opsega vještina potrebnih za funkcioniranje u društvenoj zajednici. Zakonska podloga te političko-obrazovni aspekti unutar Republike Hrvatske, kako to navode Batarela Kokić i sur. (2009), posebno su usmjereni na socijalnu inkluziju, a najviše prema zaštiti prava manjina da se obrazuju na vlastitom jeziku i integraciji učenika koji imaju posebne potrebe u redovne školske programe. Međutim, unatoč ideji o inkluzivnom obrazovanju, realnost je malo drukčija. Većina nastavnika nije dovoljno pripremljena za djelovanje u inkluzivnim okružjima zbog manjka praktične nastave, a posebno one s učenicima koji imaju posebne potrebe. Također, ne postoje nikakvi poticaji da bi nastavnici sudjelovali u stručnom usavršavanju koje je od izuzetnog značaja za socijalnu inkluziju. Osim ovih problema, postoje razni problemi inkluzije učenika koji imaju posebne potrebe koji su često rezultat nejasne zakonske regulacije, a samo neki od njih, koje ističu Batarela Kokić i sur. (2009), su neadekvatne školske zgrade, manjak sredstava. Nastavnici su uglavnom pripremljeni na rad s homogenim sastavom učenika, a zbog toga je važno poboljšanje kompetencija nastavnika za djelovanje s učenicima koji imaju neko oštećenje te borbu protiv isključivanja i diskriminacije unutar odgojno-obrazovnog sustava. Kompetencije nastavnika koji se vode prema socijalnoj inkluziji pretpostavljaju da nastavnici moraju posjedovati vještine za poboljšanje poučavanja i učenja te umanjivanja prepreka obrazovanja i sudjelovanja u njemu. Također, uspjeh učenika s posebnim potrebama ovisi o socijalnoj uključenosti na svim razinama obrazovnog sustava pa je prema istraživanju koje su proveli Milovanović i sur. (2014) potrebno ulagati dodatna

sredstva i više raditi na stvaranju obrazovnih politika i praksi koje za cilj imaju promicanje socijalne uključenosti u ustanovama za rani odgoj i obrazovanje.

Kako bi inkluzija osoba koje imaju teškoće, kao i pojedinaca koji imaju oštećenje sluha bila uspješna, svi čimbenici koji imaju utjecaj na sadržaj, provođenje i općenito organizaciju inkluzije u školama i vrtićima moraju biti usklađeni, a isto tako u proces inkluzije moraju biti uključeni i roditelji kroz suradnju sa školom i gradskom zajednicom. Jedan od bitnijih dokumenata za proces inkluzije unutar Republike Hrvatske jest *Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021 do 2027 godine*, (MZOS, 2021) a služi za razvoj svijesti o jednakosti kao temeljnom načelu svih prava osoba. Njegov cilj je osiguranje uvjeta za ravnopravno uvažavanje prava i aktivno djelovanje pojedinaca s posebnim potrebama unutar svih područja života unutar zajednice. Navedeni dokument zahtjeva stvaranje uvjeta za aktivno uključivanje pojedinaca s posebnim potrebama te stvaranje društva što prilagođenijeg za promjene bitne za izjednačavanje prilika za pojedince s posebnim potrebama. To je važno ne samo zbog navedenih osoba, nego i za razvoj iskustava ostalih osoba i prihvaćanja činjenice da je svaka osoba različita. To se može zaključiti i iz same vizije razvoja Nacionalnog plana 2021 – 2027 koji glasi: *“Republika Hrvatska je socijalno uključiva država, kvalitetnih životnih uvjeta i jednakih mogućnosti utemeljenih na principima neovisnog življenja za sve građane u kojoj djeca s teškoćama u razvoju i osobe s invaliditetom ravnopravno sudjeluju u životu zajednice i pridonose socijalnom i ekonomskom razvitku društva”*. (MZOS, 2021)

Proces socijalizacije se, prema Zuliani i Juričić (2012) također može povezati s inkluzijom iz razloga što je ona važan proces za stvaranje socijalnih sposobnosti i usvajanja vrijednosti, znanja i iskustava bitnih za sudjelovanje u društvu za svaku osobu, pa tako i za one s oštećenjem sluha. Osobe kroz socijalizaciju uče pravila društva u kojem se nalaze i navedeni je proces važan za cjeloviti razvoj osobe, emocionalni i kognitivni, ali i za samopoimanje pojedinca. Za osobe s teškoćama, pa tako i oštećenjem sluha, ovaj je proces još važniji zbog želje za prihvaćanjem i inkluzije u društvo.

Osobe s oštećenjem sluha, kao i ostale osobe s nekakvim oštećenjem, prema Sekulić-Majurec (1997), imaju poteškoća kod uspostavljanja i ostvarivanja interakcija sa svojim okruženjem, a razlog toga je otežano ili onemogućeno komuniciranje, a bez komunikacije nema ni socijalizacije. Sve je više osoba koje imaju neki stupanj oštećenja sluha zbog čega ne mogu primati ili registrirati slušne podražaje te je važno da se navedeni pojedinci integriraju u društvo i osjete prihvaćeno. Važnu ulogu u socijalizaciji navedenih osoba ima i obitelj, prihvaćanje člana obitelji s oštećenjem i što bolja komunikacija u domu imaju presudnu važnost za normalan

razvoj ličnosti, pa tako i socijalizaciju osoba s oštećenjem sluha. Naglasak je na inkluziji u društvo, poticanju učenja novih sposobnosti i samostalnosti prilikom obavljanja svakodnevnih aktivnosti kako bi pojedinci izgradili svoj identitet i prijateljstva bitna za sudjelovanje u društvu.

2. Oštećenja sluha

Osjetilo sluha je, kako to objašnjavaju Draušnik, Štefančić i Benjak (2016), složen organ kojim se prikupljaju zvukovi i tumači njihovo značenje te je to jedan od glavnih organa za proces komunikacije. Dijelovi osjetila su uho, slušni živac i dijelovi središnjeg živčanog sustava koji je uključen u osjet sluha. Uho je, prema Poplašen (2014) čovjekov organ koji služi za slušanje, ali i za održavanje ravnoteže. Sastoji se od vanjskog uha koji skuplja zvukove iz okoline i usmjerava zvučne valove prema zvukovodu, a zvukovod ih provodi do srednjeg uha. Unutarnje uho služi da nadolazeće vibracije pretvara u živčani impuls koji dalje putuje u mozak pomoću kojega prepoznamo zvukove i čujemo riječi. Oštećenje uha jedan je od čestih senzornih oštećenja. Ovisno o stupnju i vrsti oštećenja sluha, ono može utjecati na razne dijelove ljudskog života kao što su razvoj govora, proces učenja, komunikacija s drugima, radna sposobnost, ali i općenito na društveni život pojedinca. Draušnik i sur. (2016) također navode kako je prema procjenama iz Svjetske zdravstvene organizacije iz 2001. godine, 250 milijuna ljudi je imalo neku vrstu oštećenja sluha, pri čemu je u tu skupinu pripalo više od polovice osoba preko 80 godina. U Republici Hrvatskoj 13610 osoba ima neku vrstu oštećenja sluha, odnosno svaka treća osoba na 1000 stanovnika, od čega je oštećenje nešto češće kod muškaraca (59 %), nego kod žena (41%).

Uzroci koji oštećenje sluha mogu dovesti do invaliditeta su razni, a neki od najčešćih, koje ističu Draušnik i sur. (2016), su bolesti vanjskog uha, kao primjerice upala vanjskog uha, bolesti srednjeg uha, kao primjerice poremećaj Eustahijeve tube, bolesti unutarnjeg uha, primjerice otoskleroza i Menierova bolest te ozljede i ostali poremećaji uha. Također, osim urođenog postoji i vanjski utjecaj na oštećenje uha kao što je to primjerice stalna izloženost buci na poslu, u prometu i slično.

Oštećenja uha, prema Bradarić-Jončić i Mohr (2010), mogu se pojaviti u tri razdoblja ljudskog života: prenatalnom, odnosno prije rođenja, perinatalnom, odnosno u vrijeme poroda i postnatalnom, odnosno poslije rođenja. Najveći dio oštećenja sluha, čak 60 % nastaje u prenatalnom razdoblju, od kojih je 50 % takvih oštećenja naslijeđeno i to recesivnim genom. Ostalih 10 % pripada nenasljednim oštećenjima koji su nastali zbog bolesti kao što je toksoplazmoza i toksemija majke. Toksoplazmoza je bolest koja se kod trudnica i osoba s slabim imunološkim sustavom može javiti konzumiranjem zaraženog mesa te kod ploda u trudnice na taj način može doći do ozbiljnih posljedica, kao što su gluhoća, sljepoća i ostali.

Autori objašnjavaju kako u razdoblju za vrijeme rođenja dolazi do 10 % ukupnih oštećenja sluha koja se najčešće događaju za vrijeme smanjene opskrbe djeteta kisikom. Što se tiče oštećenja nakon poroda, tu nastaje 30% od ukupnih oštećenja sluha. Takva oštećenja nastaju zbog raznih trauma i izloženosti buci, ali i nekih bolesti poput meningitis te uporabe određenih lijekova, dok se kod starijih osoba pojavljuje staračka naglušost.

Draušnik i sur. (2016) tumače kako prema Fowler Sabine klasifikaciji ukupnog gubitka sluha postoje različiti stupnjevi oštećenja sluha koji se mogu podijeliti u kategorije. Tako se prema postotku koji pojedinci ne čuju sluh može podijeliti na normalan sluh (0 – 10 %) gdje nema utjecaja na komunikaciju, lagano oštećenje (20%) gdje dolazi do problema u bučnim okruženjima te je tihi govor teško razumljiv. Blago oštećenje (30%) se pojavljuje kod osoba koje teško čuju udaljeni ili tihi govor, pa i u tihim prostorima, a umjereno je oštećenje (40 – 50%) ono u kojem je moguće govor čuti jedino izbliza. Jako oštećenje (70 – 80%) imaju pojedinci koji čuju samo glasni razgovor, ali bez mogućnosti razumijevanja nekih riječi. Gluhoća (93 – 100%) je oštećenje u kojem je nemoguće čuti govor, već samo određene vrlo glasne zvukove iz okruženja. U ovakvih osoba teško se razumije govor ili uopće nije razvijen. Razina oštećenja sluha određuje hoće li se osoba smatrati gluhom ili nagluhom te ima utjecaj i na posebne prilagodbe u životu. Zato je bitno oštećenje sluha prepoznati kao važan zdravstveni problem prema kojem se trebaju usmjeriti napori za dijagnosticiranje i prevenciju.

2.1. Vrste oštećenja sluha

Osim što postoje različiti stupnjevi oštećenja sluha, Bradarić-Jonjić i Mohr (2010) oštećenje sluha dijele prema različitim vrstama: po težini, po vremenu nastanka te po lokaciji oštećenja sluha. Po težini, oštećenja sluha dijele se na naglušost i gluhoću. Naglušost je, prema Bilić (2022) oštećenje sluha koje se prema ostacima sluha unutar govornih frekvencija može podijeliti na 3 vrste: laka (osoba ne može čuti zvukove frekvencije 25 – 40 dB), umjerena (osoba ne može čuti zvukove frekvencije 40 – 70 dB) i teška naglušost (osoba ne može čuti zvukove frekvencije 70 – 90 dB). Naglušost može biti i zamjedbena, provodna i mješovita. Bilić (2022) također spominje gluhoću koja predstavlja potpuno ili djelomično nedostajanje sluha kod osoba. Potpuna je gluhoća stanje u kojem osoba ne čuje nikakav zvučni podražaj, a djelomična kada se ipak pojavljuje percepcija za nekolicinu zvučnih podražaja, ali je to nedovoljno za uspostavljanje komunikacije s drugim osobama. Gluhoća može biti urođena, odnosno zbog prijevremenog rođenja djeteta ili naslijeđenim sindromima od majke ili oca te može biti stečena

preko neke bolesti primjerice meningitisa ili tuberkuloze. Razlika naglušosti i gluhoće, koju navode Bradarić-Jonjić i Mohr (2010) je da kod naglušosti pojedinci govor većinski primaju slušanjem, što gluhe osobe ne mogu te se one u komunikaciji moraju oslanjati na vid kroz čitanje s usana ili korištenje slušnog aparata.

Po vremenu nastanka, oštećenje sluha mogu se podijeliti na prelingvalno i postlingvalno oštećenje. Prelingvalno oštećenje sluha je oštećenje koje je nastalo prije nego li je došlo do usvajanja govora i jezika, odnosno do navršene treće godine života. Prelingvalna oštećenja sluha zauzimaju 60 % ukupnih oštećenja sluha. To je, kako to navode Pribanić, Jakab, Brozović i Reichherzer (2014), vrlo ozbiljno oštećenje sluha koje djeluje na cjeloviti razvoj djeteta i njegovo sazrijevanje. Rano dijagnosticiranje oštećenja sluha bitno je za daljnji razvoj govora zbog ranijeg početka rehabilitacije. Ako se s rehabilitacijom krene na vrijeme, prije šestog mjeseca rođenja, značajno je lakše liječiti ih zbog rane dijagnostike. Djeca koja su podložnija prelingvalnom oštećenju sluha su djeca koja su prijevremeno rođena, koja imaju nisku porođajnu masu i koja imaju poteškoće u disanju. Osobe s prelingvalnim oštećenjem sluha, kako objašnjavaju Pribanić i sur. (2014), i u odraslim godinama bez obzira na ranu intervenciju imaju velikih poteškoća u komunikaciji iz razloga što takve osobe zaostaju u vještini govora. Kod ovakvih osoba se pronalaze najveće posljedice na govor, čitanje, ali i pisanje. Osobe s navedenim poremećajem slabo se koriste jezikom te imaju problema i u razumijevanju pročitano i zbog toga se moraju služiti znakovnim jezikom. Znakovni jezik, ističu Bosnar i Bradarić-Jončić (2008) prepoznat i priznat kao prirodni jezik te se gluha djeca obrazuju na njemu. Postlingvalno oštećenje sluha, prema Ostojić, Mikić, Đoković, Mirić i Mikić (2010), nastaje nakon tri godine života te je pojedinac usvojio jezik i govor prije nego je došlo do oštećenja. Mnogi su faktori koji mogu dovesti do postlingvalnog oštećenja sluha kao što su buka, starenje, trauma glave, infekcija uha, tumor i drugi. Od navedenih, najčešći uzrok oštećenja sluha je gluhoća izazvana bolesti primjerice meningitisom koji može imati gluhoću za trajnu posljedicu na način da se infekcija s moždanih omotača proširi na uho i tako dovede do gluhoće. Također, Ostojić i sur. (2010) navode da postoji i određeni broj genetskih gluhoća koje na vidjelo dođu tek kasnije tokom života, a ne direktno nakon rođenja. Oštećenje se može pojaviti i nakon teških ozljeda glave povezanih s nesvjesticom i puknućem bubnjića. Iz razloga što se gluhoća kod ovakvih poremećaja pojavila naknadno, postlingvalno gluhe osobe imaju dobro razvijen auditivni sustav i prijašnje dobro razvijen govor. Nasuprot tome što imaju dobro razvijen govor i bez teškoća mogu čitati i pisati, osobe s navedenim poremećajem imaju otežano ili nemoguće razumijevanje tuđeg govora.

Po lokaciji, oštećenja sluha dijele se na periferno i centralno oštećenje sluha. Periferno oštećenje dijeli se na: provodnu, mješovitu te zamjedbenu naglušost. Bilić (2022) za provodnu naglušost govori da je poremećaj za kojeg je uobičajeno oštećenje zračnog i koštanog provođenja zraka. Mjesto oštećenja kod ovakvog poremećaja najčešće se nalazi u vanjskom ili srednjem uhu. Branica i sur. (2021) provodnu naglušost tumače kao posljedicu oštećenja bubnjića, slušnih košćica i ostalih dijelova srednjeg uha. Ovakav poremećaj se često pojavljuje kod osoba s Downovim i Collinsovim sindromom. Bilić (2022) za zamjedbenu naglušost tumači kako ona podrazumijeva poremećaj zamjećivanja jačine i vibracije slušne poruke te je u ovoj naglušosti mjesto oštećenja unutarnje uho i dalje sve do mozga. Ova se vrsta naglušosti uz terapiju djelomično ili potpuno oporavi kod polovice oboljelih. Uzroci zamjedbene naglušosti su buka, upala srednjeg uha, Meierova bolest i drugo. Također, prema Bilić (2022) postoji i kombinacija zamjedbene i provodne naglušosti, mješovita naglušost koja se pojavljuje u procesu prenošenja bolova sa srednjeg na unutarnje uho. Centralno oštećenje sluha je najčešće povezano s oštećenjima u moždanom deblu te navedeno oštećenje najčešće imaju bolesnici koji imaju problema s alkoholom ili Parkinsonovu bolest.

2.2. Prepoznavanje oštećenja sluha

Postoje različiti indikatori da pojedinac ima oštećenje sluha. Strugar (2016) osobe s oštećenjem sluha opisuje kao pojedince koji često traže da im se ponovi pojedina informacija te kojima slušanje u komunikaciji je vrlo otežano pa tako ako se pojedinac nalazi u bučnom okruženju on teško čuje. Također, osobe s oštećenjem sluha često govore u sav glas, ne odgovaraju kad im se sugovornici obraćaju, a sami razvoj govora je veoma usporen, osoba nije sposobna govoriti jasno, često govori usporeno te gotovo svaka osoba s navedenim oštećenjem pritišće uho. Neki od ostalih znakova koje Strugar (2016) navodi, koji su karakteristični za oštećenje sluha su: osoba često djeluje stidljivo i zatvoreno te tvrdoglavo i neodgojeno, zbog čega osobe koje imaju oštećenje sluha često izbjegavaju raditi u grupama ili prvo gledaju osobe oko sebe što rade, a tek kasnije samostalno započinju obavljati zadatak ili na nečiji poticaj. Također, osobe nagnju glavu prema jednoj strani kako bi bolje čula, bolje reagiraju na pismene zadatke, a ne usmene, ne smiju se dosjetkama i ostalo. U zdravstvenom smislu, pojedinci koji imaju oštećenje sluha se ustaljeno žale na bol u ušima, grlobolju te često imaju upale krajnika. Strugar (2016) objašnjava kako socijalni i emocionalni život navedenih pojedinaca sve više pati zbog čega se oni često zatvaraju u sebe i izostavljaju iz društva. Što je navedeno oštećenje jače,

indikatori su učestaliji te se što prije treba dijagnosticirati oštećenje sluha kako bi se započeo proces rehabilitacije i kako bi se osobama pomoglo. Što se prije počne s procesom liječenja oštećenje sluha, to je bolje za pojedince s oštećenjem jer cjeloviti razvoj pojedinca pati.

Zbog važnosti otkrivanja oštećenja sluha u što ranijoj dobi osoba, Jašić i sur. (2017) tumače kako je u Sjedinjenim Američkim Državama, a zatim i u ostatku svijeta uveden Sveobuhvatni probir na oštećenja sluha koji je u Republici Hrvatskoj započeo 2002. godine u bolnici Sveti Duh u Zagrebu, a kasnije se proširio i na ostale bolnice. Zadatak navedenog programa jest da se u otpusno pismo djeteta upiše rezultat provjere sluha kao i preporuka na novu provjeru ako je to potrebno, najkasnije u roku od mjesec dana. Ispitivanje sluha se može izvoditi kroz dvije metode, ali ona češća je Automatsko ispitivanje otoakustične emisije. Pomoću te metode, ističu Jašić i sur. (2017), se ispituje značajka stanica osjetila pužnice na način da se s mikrofonom zapisuje otoakustična emisija. Ispitivanje se provodi dok je dijete mirno ili za vrijeme spavanja. Svaka sumnja na oštećenje sluha na aparatu se zapisuje kao pozitivan nalaz. Nedostatak ovakve metode je taj što je mikrofonski osjetljiv na mehaničke zapreke te su iz toga razloga mogući i lažno pozitivni nalazi, ali upravo se iz toga razloga dijete upućuje na ponovni pregled. Ako se oštećenje sluha utvrdi i drugi put, potrebne su daljnje audiološke pretrage.

Osobe koje imaju oštećenje sluha uobičajeno koriste slušna pomagala. Bradarić-Jončić i Mohr (2010) ih opisuju kao uređaje koji snimaju sve zvukove koji dolaze do uha i obrađuju ih na način da ih prilagođavaju određenom oštećenju uha. Klasična slušna pomagala dijele se na analogna i digitalna pomagala. Analogna slušna pomagala najčešće su mogla samo pojačavati zvukove, dok su digitalna sadržavala čip koji obrađuje zvuk, pročišćava ga i stvara odgovarajuću jačinu. Oni također mogu razlikovati zvukove koje treba pojačati od buke i neželjenih zvukova koje treba utišati. Osim klasičnih zvučnih pomagala, Bradarić-Jončić i Mohr (2010) objašnjavaju kako sve više pojedinaca s oštećenjem sluha koristi kohlearne implantate. Kohlearni implantat, odnosno umjetna pužnica je pomagalo koje zvuk iz okoline pretvara u električne signale te ih, zaobilazeći slušne stanice s oštećenjem prenosi do dijela mozga koji je zadužen za sluh i govor. Danas se umjetna pužnica često ugrađuje i djeci pa i mlađima od godinu dana.

Nakon što je oštećenje sluha utvrđeno, potrebno je pomoći osobama s oštećenjem u socijalizaciji i u razvoju na svim razinama. Zato je Strugar (2016) istaknuo da se nikako ne smije zanemariti kada se komunicira s osobama njihovo oštećenje te se njemu treba prilagoditi. Važno je govoriti jasno i sporo te osobu gledati u lice kako bi osobe s usana mogle primati dio informacija. Također, potrebno je u komunikaciji koristiti znakovni jezik kao i geste i lica, a

ponekad i vizualna sredstva kako bi osobama bilo jednostavnije komunicirati. Kako bi se osobe s oštećenjem sluha lakše socijalizirale, potrebno im je praktično pokazati što se od njih traži na poslu, provjeriti jesu li razumjeli sve upute, a praktično je i naučiti znakovni jezik.

3. Socijalizacija

Socijalizacija je, kako to navode Smith i Hart (2022) definirana kao proces kroz koji se mlade osobe pripremaju za uspješno sudjelovanje u interakcijama, praksama i odnosima koji čine sastavni dio njihove kulture. To je proces u kojem osobe preuzimaju pravila i vrijednosti kulture u kojoj se nalaze te usvajaju ponašanja za koja se smatra da su poželjna za članove navedene kulture i zato je socijalizacija oblikovana društvenim normama i uvjetima koji okružuju život pojedinca. Središnji zadatak socijalizacije je prenošenje zajedničkih vrijednosti zajednice sa starije generacije na mlađu generaciju. U znanstvenoj zajednici socijalizacija ima istaknuto mjesto u istraživanju normalnog razvoja osoba upravo iz razloga što procesom socijalizacije pojedinac od biološkog postaje socijalno biće. Glavna su istraživanja uključivala primarne socijalizacijske kontekste kao što je obitelj i sekundarne socijalizacijske kontekste kao što su susjedstvo, grupa vršnjaka, škola i šira zajednica. Također, socijalizacija osobe priprema za uspjeh u višim sferama života primjerice romantičnim odnosima i odnosima na radnom mjestu.

Socijalizacija je cjeloživotni vremenski i prostorni proces. Proces socijalizacije osobe izlaže raznim izazovima i dobi ranjivosti. Navedeni proces se događa svaki put kada osoba ulazi u novo razdoblje svoga života, primjerice upis srednje škole, dolazak na novi posao, upoznavanje partnera i slično. Aleksić i Rudman (2010) nastoje prikazati socijalizaciju kroz određene faze kroz koje osobe prolaze prilikom dolaska u novo okruženje. Prva faza je faza očekivanja i ona označava sve što se odvija prije dolaska osobe u novo okruženje. U toj fazi osoba stvara očekivanja o okruženju, prikuplja informacije i odlučuje o mogućoj pripadnosti okruženju. Također, pojedinac se u ovoj fazi pojavljuje s usvojenim stavovima i vrijednostima te ova faza obuhvaća sva znanja koja je pojedinac stekao prije dolaska u novo okruženje kroz svoja prethodna iskustva. Druga faza socijalizacije je faza susreta, odnosno faza u kojoj osobe novu zajednicu vide onakvom kakva je zapravo i postaju njeni članovi. U drugoj se fazi stvara razlika između očekivanja i stvarnosti te je to faza u kojoj osobe uspostavljaju odnose s drugim članovima zajednice. Treća faza je faza promjene i prisvajanja u kojoj se pojedinac prilagođava kulturi i prihvaća pravila zajednice. Nakon što je dostignuta treća faza, pojedinac je prošao kroz proces socijalizacije i usvojio vrijednosti, zadatke i norme nove zajednice. Osim vremena, prema Smith i Hart (2022) za socijalizaciju je bitan pojam prostora jer se socijalizacija događa u specifičnim prostorima i tako pomaže osobama da razviju osjećaj za mjesto kao i osjećaj

pripadanja. Osjećaj mjesta često je definiran pozitivnim ili negativnim sjećanjima iz djetinjstva na interakciju s obitelji i širom zajednicom na određenom mjestu. Na taj način igra, kao proces socijalizacije iz djetinjstva, podupire socijalni i emocionalni razvoj osobe.

Primarnu socijalizaciju osoba glavnim dijelom predstavlja njihova obitelj. Obitelj je, prema Valjan-Vukić (2009) izuzetno važna za socijalni razvoj djeteta. Proces socijalizacije započinje još prije rođenja djeteta kada majka i dijete uspostavljaju prvi emocionalni dodir koji traje cijeli život. U ranom djetinjstvu osoba uspostavlja odnos privrženosti, a otkriveno je da sigurna privrženost prethodi mnoštvu povoljnih ishoda socijalizacije uključujući socijalne i emocionalne kompetencije, samopoštovanje i mentalno zdravlje. Obiteljsko okruženje je mjesto gdje dijete po prvi put savladava osnovne vještine bitne za život i zato je prisutnost roditelja u dječjem odrastanju preduvjet za uspješan socijalni razvoj. Valjan-Vukić (2009) objašnjava kako je emocionalna veza djeteta s roditeljem u djetinjstvu osnova za budući razvoj djetetovih emocionalnih, socijalnih i kognitivnih vještina. Samopouzdana djeca s manjom mukom ulaze u kontakt s vršnjacima što im uvelike olakšava daljnji razvoj. Socijalne vještine kao što su suosjećajnost, ljubaznost i timski rad usvajaju se iz zajednice pa je važno djeci biti dobar primjer kako bi ih mogli usvojiti i sami primijeniti. Sekundarnu socijalizaciju djeteta, kako objašnjava Bizjak (2022) predstavljaju susjedstvo, šira zajednica, a najvažniji dio sekundarne socijalizacije je škola. Škola je, kao odgojno-obrazovno područje, mjesto gdje osim znanja, učenici usvajaju i pravila ponašanja i društvene vrijednosti. Učitelj kao takav ima zaduženje za razvoj poštivanja, prihvaćanja različitosti, odgovornosti, samostalnosti djece kao i uključenosti u donošenje odluka. Za školu je također bitan pojam grupne socijalizacije, koju Smith i Hart (2022) objašnjavaju kao proces u kojem dijete usvaja društvene norme vršnjačke grupe u kojoj se nalazi iz razloga što se u njoj nalaze pojedinci koji će im kasnije postati saveznici, partneri i ostalo. Politika, nejednak socijalni status roditelja i društvene krize također mogu utjecati na socijalizaciju osoba. Primjerice, djeca nižeg socijalnog statusa često se mogu osjećati izolirano u školi zbog čega dolazi do manjka socijalizacije, isključenosti, depresije, a ponekad i agresivnosti zbog čega trebaju reagirati odrasle osobe. Zato je važno istaknuti da socijalni odnosi u kojima osobe zadovoljavaju svoje socijalne potrebe i kojima se osobe ispunjavaju zadovoljstvom određuju ponašanje osoba u odnosu na druge.

Osim roditelja, vršnjaka i škole, mediji također mogu imati važan utjecaj na proces socijalizacije i socijalni razvoj djece. Valković (2016) medijsku socijalizaciju opisuje kao poddisciplinu medijske pedagogije koja se odnosi na socijalizaciju osoba koja se odvija preko društvenih medija. Socijalizacija povezana s medijima oslonac pronalazi u samom pojedincu iz razloga što svaka osoba zasebno bira područje i sadržaje koji ga zanimaju. Djelovanje medija u

procesu socijalizacije može se podijeliti na oblikovanje identiteta i formiranje znanja. Što se tiče djelovanja medija na oblikovanje identiteta na način da informacije koje su nekada bile dostupne samo nekima sada su dostupne svima, a taj se način osobama šire vidici i otvara slika novog svijeta. Međutim, problem ovog načina pristupa informacijama je taj da pojedinci u određenim fazama života još uvijek ne mogu protumačiti sve sadržaje iz vlastitog iskustva te tako preskaču neke faze života i ulaze u druge koje još ne mogu doseći. Socijalizacija kao proces formiranja znanja preko medija obavlja se u slobodno vrijeme i nije toliko usredotočena na rezultate koliko na poticanje i aktivno sudjelovanje pojedinca u procesu edukacije. Djelovanje medija treba promatrati kao neformalnu socijalizaciju u kojoj pojedinci sami biraju između ponuđenih mogućnosti. Važno je poticati suradnju medija i ostalih faktora socijalizacije zbog boljeg razumijevanja današnje kulture, ali i odgovorno djelovanje u svim aspektima ljudskog života.

3.1. Socijalizacija osoba s oštećenjem sluha

Prema Sekulić-Majurec (1997), socijalizacija pojedinaca koji imaju teškoće u razvoju dosta je teža od socijalizacije pojedinaca koji ih nemaju na način da ona najviše zavisi od razvojnih specifičnosti osobe, ali i motivacije za socijalnim interakcijama. Među najvažnijim faktorima socijalizacije su samosvjesnost osobe, ali i što veća uključenost obitelji u razvoj osobe s teškoćom. Za uspješnu socijalizaciju pojedinaca koji imaju neko od oštećenja ključan je prvi period života pa je zato važno da djeca s teškoćama nisu izdvojena u posebnim vrtićima i školama nego da su uključeni u one s drugom djecom kako bi stekli socijalno iskustvo. Uključivanje pojedinaca koji imaju nekakvo oštećenje u normalno okruženje, ističe Sekulić-Majurec (1997) predstavlja novu situaciju za sve osobe u okruženju i svi tome moraju prilagoditi svoja ponašanja te je zato bitno i ostale osobe pripremiti na dolazak pojedinca s teškoćama u okruženje. Od izrazite je važnosti da osobe u okruženju formiraju integracijske stavove prema pojedincima s oštećenjem i prihvate ih takvima kakvi jesu. Također, da se pojedinci s poteškoćama u razvoju lakše socijalizirali u društvo, potrebno je pružiti im priliku za djelovanje u zadacima u kojima, iako imaju oštećenje, mogu djelovati ravnopravno s drugim osobama i u njima pokazivati svoje vrline, jer će im to pomoći u njihovom emocionalnom, socijalnom i mentalnom razvoju te će se tako pojedinci s oštećenjem osjećati prihvaćeno.

Kultura gluhih, kako navode Leigh i Andrews (2016) tipično se prenosi socijalizacijom vršnjaka s oštećenjem češće nego preko roditelja, osim ako je obitelj gluha, koristi znakovni

jezik ili je povezana sa svijetom osoba s oštećenjem sluha. Gluhi i nagluhi roditelji svjesni su obrazovnih mogućnosti svoje djece te njihove odluke vezane za obrazovanje njihove djece većinom ovise o vlastitim iskustvima odrastanja. Iz toga razloga mnogi se roditelji odlučuju za specijalne škole za gluhe i nagluhe djecu koje vide kao pružanje prilike za komunikaciju i socijalizaciju s vršnjacima s oštećenjem sluha. Ako se gluhe ili nagluhe osobe ne nalaze u prilikama povoljnim za socijalizaciju ili ako imaju poteškoće u razvijanju društvenih odnosa, to ukazuje na potrebu za većom podrškom. Pojedinci koji imaju oštećenje sluha često su usamljeni ili izolirani ako su jedina osoba koja ima oštećenje u okruženju te mogu imati izazove u druženju s osobama koje čuju. Problemi socijalizacije koji su česti za mnoge pojedince s oštećenjem sluha pojavljuju se zbog neadekvatne podrške okoline i ograničene osjetljivosti drugih na iskustva osoba s oštećenjem.

Kako bi smanjili izolaciju iz društva, očuvali znakovni jezik, utjelovili vlastite stavove i vrijednosti te socijalizirali se Leigh i Andrews (2016) objašnjavaju kako se pojedinci koji imaju oštećenje sluha većinom pridružuju organizacijama usmjerenim na osobe s oštećenjem. Jedna od ovakvih organizacija su kampovi za gluhe i nagluhe osobe popularno nazvani "kampovi gluhih" koji predstavljaju mjesto za socijalizaciju i izlaganje kulturi gluhih. U "kampovima gluhih", koji mogu biti zimski, ljetni, sportski, matematički i ostali, sastaju se vršnjaci s oštećenjem sluha kako bi poboljšali svoje znakovne te naučili nove vještine ovisno o kampu u kojem se nalaze. Leigh i Andrews (2016) naglašavaju kako ne samo što navedeni kampovi pružaju prilike za aktivnosti kao što su plesovi, proslave, sportovi i radionice, oni također osiguravaju sredstva za prenošenje običaja, povijesti i svjetonazora kulture osoba s oštećenjem sluha. Na taj način kampovi stvaraju poticajno okruženje i sigurno utočište osobama s oštećenjem iz razloga što kada osobe mogu razgovarati i opušteno se družiti sa svojim vršnjacima, bilo putem znakovnog jezika ili drugih komunikacijskih modaliteta te usvajati društvena pravila, to dovodi do cjelovitog razvoja osoba, emocionalnih, kognitivnih i socijalnih kompetencija.

Socijalna pomoć pojedincima s oštećenjem sluha, prema Hintermair (2000) bi trebala biti sastavljena od emocionalne podrške, instrumentalnih pomagala, socijalne integracije ili samo pružene informacije. Ona kao takva, gluhim i nagluhim osobama nije dovoljna iz razloga što postojeći društveni odnosi nisu dovoljni za olakšavanje adekvatnog suočavanja osoba s navedenim oštećenjem. Prijatelji, pa čak i bliža rodbina ne znaju kako da se nose s oštećenjem jer se boje da situaciju ne bi još otežali. Zbog toga postoji velika potražnja za "umjetnim mrežama" kako bi se potrebna podrška podigla na razinu potrebnu za uspješno suočavanje s oštećenjem sluha. Umjetna mreža bila bi sastavljena od roditelja druge djece koje imaju

oštećenje sluha te odraslih osoba s oštećenjem, a izloženost rasponu pojedinaca s oštećenjem sluha pomaže navedenim osobama s raznim pitanjima, ali i roditeljima. Za socijalnu pomoć osobama, ističe Hintermair (2000) važno je da obitelj osoba s oštećenjem sluha dobro funkcionira unatoč oštećenju, ali ako sustav podrške u obitelji ne postoji ili ne funkcionira kako treba, sustav podrške izvan obitelji postaje učinkovitiji. Iz toga razloga, jednako je bitna podrška i van obitelji te je pokazano da majke djece koja imaju oštećenje sluha često najveću podršku imaju od drugih majki djece s jednakim oštećenjem. S visokom razinom socijalne podrške i informacija koje pružaju prijatelji, rodbina i stručnjaci, negativni učinci oštećenja sluha kod osoba bili su izrazito ublaženi. Također, osim za pojedince koji imaju oštećenje sluha socijalna podrška je bitna i za njihove roditelje pa tako potpora koju roditelji primaju ima snažan učinak na kvalitetu kasnije interakcije roditelja i gluhog ili nagluhog djeteta. Hintermair (2000) spominje “gluhe uzore” kao važne za razvoj identiteta i samopouzdanja kod pojedinaca koji imaju poteškoće pa je tako poželjno da su djeca u kontaktu s odraslim osobama s oštećenjem sluha zbog socijalizacije. Također, to je poželjno i za roditelje navedene djece zbog podrške, pomoći i savjeta za sve poteškoće života s oštećenjem. Izloženost “gluhim uzorima”, prema Leigh i Andrews (2016) je važna iz razloga što odrasli pojedinci koji imaju oštećenje sluha mogu podijeliti proživljena iskustva kao i preporučiti strategije socijalizacije za gluho ili nagluho dijete. Izloženost i interakcija s odraslim pojedincima s oštećenjem sluha doprinosi osjećaju sebe kao zdravog pojedinca sa svim socijalnim karakteristikama.

3.1.1. Uloga roditelja u socijalizaciji djeteta s oštećenjem sluha

Obitelj je, kako navode Imširagić i Hukić (2010) primarno društveno okruženje i kao takvo predstavlja jedan od najvažnijih faktora u cjelovitom razvoju djeteta. Prve akcije, spoznaje o životu i prva socijalizacija počinje upravo u obitelji. Dom je prvi i dugoročni mikrosustav, a odnos roditelj – dijete predstavlja primarni i trajan kontekst odnosa u kojem se događa socioemocionalni razvoj. Roditelji pružaju sigurnu bazu djetetu iz koje ono može istraživati svijet te kojoj se vraća po pomoć i svakodnevne potrebe. Roditelji su prvi učitelji svom djetetu i kao takvi su najbolji poznavaoци djeteta. Čvrsta emocionalna povezanost roditelja i djeteta predstavlja osnovu za uspješan razvoj djetetovih vještina. Za uspješan socijalni razvoj djeteta, ističe Valjan-Vukić (2009) bitan je odgojni stil kojim se roditelji vode u odgoju. On može biti autoritativan, autoritaran, ravnodušan i popustljiv. Djeca čiji su roditelji autoritativni imaju razvijene socijalne kompetencije kao i sliku o sebi te se lako socijaliziraju

zbog potpore koju njihovi roditelji pružaju. Djeca čiji su roditelji autoritarni suprotnost su prvoj skupini iz razloga što se njihovi roditelji koriste kontrolom i nadzorom, dok toplinu i ljubav toliko ne pokazuju. Djeca čiji su roditelji popustljivi i ravnodušni su u većini slučajeva asocijalna te ne usvajaju pravila ponašanja upravo iz razloga što roditelji nemaju nadzor nad njima. Roditeljska ponašanja, prema Smith i Hart (2022) često predstavljaju prediktore za socijalizaciju djeteta pa se tako kod djece, u čijih je roditelja uočena emocionalna nedostupnost, često pojavljuju problemi ponašanja i simptomi depresije. Način na koji dijete ulazi u proces socijalizacije s drugom djecom i odraslima najviše ovisi o odnosu s roditeljima te ima izniman utjecaj na stupanj socijalne prihvaćenosti u društvu. Roditeljsko zlostavljanje i zanemarivanje tako povećava rizik od vršnjačke viktimizacije, dok pozitivna roditeljska ponašanja kao nadzor i komunikacija pomažu djetetu u procesu socijalizacije.

Roditelji djece koja imaju oštećenje sluha, prema Imširagić i Hukić (2010) moraju aktivno surađivati, analizirati i pratiti socijalni razvoj njihove djece ne samo u odgojno-obrazovnom sustavu nego i u rehabilitaciji sluha i govora. Za odnos roditelja s djecom s oštećenjem sluha najvažnija je sigurnost koju dijete stječe vezivanjem za roditelje. Komunikacija je jako bitan aspekt odgoja djece s oštećenjem sluha iz razloga što kroz komunikaciju djeca usvajaju stavove svojih roditelja i stvaraju sliku o sebi. Stavovi roditelja osoba s oštećenjem sluha ujedno su i prvi izvori informacija koje dijete usvaja te to utječe na cjeloviti razvoj pa tako i socijalizaciju djeteta.

Roditelji također, kako to ističu Bakota i sur. (2014) imaju izrazito bitnu ulogu u inkluziji gluhe i nagluhe djece u redoviti sustav obrazovanja. Uloga roditelja u navedenom procesu je dvojaka iz razloga što roditelj mora komunicirati i sa djetetom, ali i sa učiteljem. Roditelji moraju biti upoznati s djetetovim teškoćama kako bi mogli pretpostaviti teškoće koje se pojavljuju kod usvajanja gradiva, ali i socijalizaciji te kako bi pomogli djetetu, ali i učitelju u suočavanju s teškoćama. Zadatak roditelja je što bolje upoznati oštećenje svoga djeteta i kroz vježbe pomoći mu savladati ih, ali i informirati učitelja o oštećenju sluha na način da može pomoći djetetu s usvajanjem gradiva. Roditelj treba podupirati svoje dijete koje ima oštećenje sluha tijekom školovanja ako dijete naiđe na probleme kod usvajanja gradiva jer te poteškoće najčešće nisu rezultat neznanja, već prvotnog oštećenja. Ipak, prema Bakota i sur. (2014) najvažnija uloga roditelja u integraciji je ona emocionalna; pružajući potporu i razumijevanje roditelj podupire dijete da i samo bolje razumije svoje oštećenje i usvoji načine za prevladavanje istog. Pošto se često događa da su djeca s poteškoćama, pa tako i ona koja imaju oštećenje sluha, izolirana od ostatka društva, uloga roditelja je da pomogne djetetu u razvijanju socijalnih vrijednosti kako ne bi došlo do depresije ili agresivnosti zbog čega bi roditelji također trebali

reagirati. Zato je bitno da roditelji komuniciraju s djetetom kako bi mu mogli pomoći u svim aspektima suočavanja s oštećenjem.

3.1.2. Uloga odgojno-obrazovnog sustava u socijalizaciji djeteta s oštećenjem sluha

Dječja socijalizacija ne događa se isključivo u obiteljskom okruženju, već značajnu ulogu u navedenom procesu zauzima i škola. To je, prema Bezić (1978) ustanova unutar koje učenici usvajaju čitanje, pisanje, znanja iz znanosti te ostale ciljeve obrazovanja na planski način. Osim što škola osposobljava učenike za rad i život, ona se bavi i integracijom i socijalizacijom svojih učenika. Integracija je jedna od tri najvažnije funkcije škole iz razloga što pretpostavlja mogućnosti uključivanja pojedinca u zajednicu na temelju prihvaćanja društvenih normi. Školska klima, koju ističe Čilić (2017) predstavlja važan čimbenik odgojno-obrazovnog procesa koji doprinosi socijalizaciji učenika u školi. Kvaliteta školske klime ovisi o mnogo čimbenika te zahtjeva zalaganje svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa iz razloga što školska klima kao ozračje nastaje kroz interakciju ljudi, okoline i atmosfere. Poboljšanje školske klime kroz komunikaciju s učenicima, timski rad i zajedničko donošenje odluka jedan je od načina povećanja učeničkih postignuća, sigurnosti škole kao i socijalne interakcije učenika.

Obrazovanje djece koja imaju neku vrstu oštećenja, pa tako i oštećenja sluha u povijesti je bilo ograničeno. Sunko (2016) navodi da su upravo prve specijalne škole, koje su se osnivale u 18. stoljeću, osnovane za gluhe osobe u kojima se primjenjivalo gestovni govor, a prva od njih je osnovana u Parizu 1770. Godine, a osnovao ju je Charles Michel de l' Eppee. On je također osnivač i prvog zavoda za gluhu djecu u Parizu. Kroz povijest obrazovanja gluhih bilo je jako malo naglaska na akademska postignuća gluhih učenika. Gluhe i nagluhe osobe, kako objašnjavaju Cawthon i Garberoglio (2017) sklone su zaostajati u uspjehu mjerenom standardiziranim testovima normiranim za učenike koji čuju. Iz toga razloga, većina učenika s oštećenjem sluha završavala je strukovne škole nakon kojih su radili poslove neke vrste fizičkog rada.

Iako se od učenika primarno očekuje usvajanje odgovarajućih znanja, u suvremenoj školi jednako je važna i socijalizacija. Suradnički odnosi, kako navodi Valjan-Vukić (2009) od učenika očekuju mnoge vještine, od izražavanja mišljenja i komuniciranja kako bi zajedničkim snagama ostvarili određeni cilj. Učenje u takvom okruženju predstavlja veliki izazov za učenike, pogotovo za one s oštećenjem sluha, ali ujedno im pruža i priliku da se osjete kao

ravnopravni sudionici odgojno-obrazovnog sustava. Zato je važno da pojedinci s oštećenjem sluha dobiju priliku za sudjelovanje u zadacima u kojima mogu pokazati svoje vrline da bi se osjećali ravnopravno s ostalim učenicima u razredu. Suvremen pristup učenju zahtjeva mnoge vještine koje učenici moraju razvijati, ali i osposobljenog učitelja čija je uloga prenositi socijalna znanja i vještine. Valjan-Vukić (2009) ističe kako je učitelj pojedinac koji mora organizirati pozitivno ozračje i promicati suradništvo, jednakost, toleranciju i razumijevanje. On je osoba čiji primjer slijede učenici i iz toga razloga on mora razvijati socijalnu kompetenciju. Učitelj učenicima koji imaju oštećenje sluha mora pružiti potporu i pomoć u savladavanju poteškoća, a ne prepustiti ga samom sebi jer ako učitelj ima isključujući stav prema učeniku koji ima oštećenje sluha onda je sigurno da će i ostali učenici biti takvi. Također, učitelj svakodnevno treba surađivati s roditeljima djeteta kako bi se bolje upoznao s oštećenjem koji njegov učenik ima, ali i sa stručnjacima koji mu pomažu savjetujući ga kako pristupiti djetetu s oštećenjem i kako prilagoditi nastavu da bi se učenik s oštećenjem sluha mogao cjelovito razvijati.

Na socijalnu uključenost u suvremenom društvu utječe i mogućnost pristupa, modificiranja i proizvodnje znanja korištenjem tehnologije. Stoga programi pripreme nastavnika igraju ključnu ulogu u poticanju pozitivnih stavova budućih učitelja prema inkluziji i učinkovitim načinima korištenja tehnologije koji doprinose socijalnom uključivanju učenika s teškoćama (Batarelo Kokić, Kurz i Novosel, 2016). Todorović (2004) ističe kako se u školskoj dobi često se javljaju emocionalni problemi i poremećaji ponašanja kod djece. Ako su isključeni, učenici s oštećenjem sluha procjenjuju da ne mogu jednako dobro savladati zadatke kao njihove kolege što izaziva osjećaje manje vrijednosti i svadljiv ili izbjegavajući odnos sa svojim vršnjacima. Uloga učitelja je u takvim situacijama izrazito bitna. Djeci s oštećenjem sluha potreban je drukčiji vremenski raspored, odnosno tempo i način rada u različitim fazama učenja. Poželjno je da je škola fleksibilna i da se ne vodi po kruto jednoobraznim metodama. Jedan od načina, koji spominju Leigh i Andrews (2016) na koji se učenicima s oštećenjem sluha može pomoći u školi s gradivom je kada se u učionici nalaze dva učitelja koja rade kao tim. Jedan od navedenih nastavnika zadužen je za držanje nastave kompletnom razredu, dok je drugi nastavnik zadužen za fokusiranje na učenike s oštećenjem sluha i on im pomaže u savladavanju gradiva na način da oba učitelja obrađuju jednako gradivo, ali se drugi učitelj služi i znakovnim jezikom. U ovakvim se učionicama učenici s oštećenjem sluha mogu socijalizirati s drugim učenicima s oštećenjem, ali imaju i dodatne prilike za socijalizaciju s ostalim vršnjacima. Na ovaj se način također jedan učitelj može više fokusirati na problematične zadatke za djecu s oštećenjem dok se ostala djeca neće osjećati zapušteno jer drugi učitelj s njima može obrađivati

i ostalo gradivo. Ono što je zaista potrebno kod obrazovanja osoba s oštećenjem sluha, što spominje Todorović (2004) je da se kod učenika razvije povjerenje u vlastite mogućnosti i da se ne boje pogrešaka u strahu od osude. Bitno je da se djeca s oštećenjem osjećaju prihvaćeno od strane učitelja i druge djece u okruženju kako bi osjetili da su oni nositelji svoga obrazovanja jer im to pomaže za cjeloviti razvoj ličnosti.

3.1.2.1. Socijalizacija osoba s oštećenjem sluha u predškolskim ustanovama

Vrtić, prema Falamić (2008) predstavlja prvo okruženje u kojem djeca postaju dio društva u kojem uspostavljaju odnose s vršnjacima. To je okruženje unutar kojeg se uči poštovati druge, stjecati samostalnost te uspostavljati odnose s drugim vršnjacima. Dječji vrtić predstavlja povoljan pedagoški kontekst u kojem se nalazi niz prilika i mogućnosti za usvajanje socijalnih vještina i kompetencija. Budući da mala djeca provode najviše vremena u okruženju s vršnjacima njihovi odgojitelji važni su za oblikovanje djetetovih iskustava u takvom okruženju. Odgojitelj je pojedinac koji treba stvarati poticajno okruženje u kojem dijete može učiti samostalno. Poticajno okruženje, kako navodi Sindik (2008) treba biti usredotočeno na dječje interese i stalno motivirati potencijale djeteta te mu omogućiti interakciju s materijalima i drugom djecom. Djeca u takvom okruženju samostalno istražuju i otkrivaju zakonitosti socijalne sredine preko aktivnosti važnih za život mlađe djece. Bogatstvo ponude materijala daje djetetu priliku da manipulira i eksperimentira s njima te ih potiče na razmišljanje i stvaranje novih spoznaja. Odgojitelj treba biti djetetov promatrač i pomagač što je posebno bitno kada su u pitanju djeca koja imaju posebne potrebe ili poteškoće, pa tako i oštećenje sluha jer promatranjem djece i njihova razvoja odgojitelj može pozitivno djelovati na djetetov razvoj na način što će organizirati i izvoditi odgojno-obrazovni rad prema narednom razvoju i djetetovom interesu.

Igra je za socijalizaciju djece u vrtićima, prema Mahmutović (2013) jedan od značajnijih faktora. Djeci igra služi za ostvarivanje svojih prvih kontakata te se pomoću igre postepeno upoznaju sa svijetom odraslih iz razloga što djeca kroz igru oponašaju svoje roditelje i njihove postupke. Igra predstavlja poseban način razvoja ličnosti djeteta te ako je igra pravilno nadahnuta uz pomoć odgojitelja, dijete usvaja kako uspostavljati zdrave socijalne veze. Kroz kontakt s drugom djecom djeca razvijaju znanja o poštenju i socijalizaciji. Kroz proces igre dijete usvaja kako da se ophodi prema drugoj djeci te kako se oni mogu ophoditi prema njemu te koje sve vrste veza može doživjeti. Falamić (2008) objašnjava kako se agresivno ponašanje

javlja se već u ranom djetinjstvu i zato ga je važno spriječiti već u vrtiću. Odgojitelj ga treba isključiti odgojem za nenasilno rješavanje problema kako se ne bi učvrstilo kao trajno ponašanje.

Jedna od prvih socijalizacija događa se u predškolskoj dobi. Socijalni razvoj u vrtiću, prema Mahmutović (2013) najčešće se odvija u tri koraka. Početak socijalizacije se odvija kroz promatranje i samostalnu igru, odnosno nesocijalno ponašanje. Nakon toga dolazi do pojave paralelne igre u kojoj se dijete igra pokraj ostale djece, ali ne pokušava ulaziti u suradničku igru. U zadnjem koraku dolazi do stvaranja socijalne interakcije pri čemu djeca ili izmjenjuju igračke ili se igraju zajedno prema nekom određenom cilju. Izrazito je važna činjenica koju ističu Mikas i Roudi (2012), da se pojedinci koji imaju posebne potrebe, pa i oni koji imaju oštećenjem sluha rjeđe nalaze u interakciji s drugim vršnjacima i iz toga razloga je potrebno uvesti dodatne aktivnosti u svrhu njihove afirmacije. Uloga odgojitelja je tu da potiče dijete koje ima oštećenje sluha da sudjeluje kao i da se služi pozitivnim potkrepljenjem kako bi to dodatno dijete motiviralo. Primarni zadatak odgojitelja je da dijete s oštećenjem sluha razvije osjećaj sigurnosti i međusobnog povjerenja.

Djetetu koje ima oštećenje sluha, objašnjava Mahmutović (2013) treba pomoći u stjecanju samopouzdanja u komuniciranju i socijalizaciji s ostalom djecom. Izrazito je važno da se u ostalih vršnjaka razviju uključujući socijalni stavovi kako bi pojedincima koji imaju oštećenje sluha bilo lakše uključiti se u skupinu iz razloga što pozitivno dječje socijalno iskustvo ostavlja trajne posljedice na kasnije socijalno djelovanje osoba s oštećenjem sluha. Odgojitelj djecu s oštećenjem sluha, prema Mahmutović (2013) mora poticati na igranje te ih ohrabrivati i predlagati im da samostalno organiziraju igru. Treba ih postepeno naučiti da budu pripremljeni da prihvate uloge koje nisu odabirali oni, nego koje su im dodijeljene od strane druge djece, ali također nekada ih treba pustiti da se bore za ulogu koju žele. Kada su djeca već odrasla potrebno ih je naučiti poštovati pravila u igri. Učeći se da je važno poštovati pravila kroz igru se u djece razvijaju socijalne kompetencije koje će im naknadno pomoći da uspješno djeluju u raznim ulogama i situacijama u životu. Neophodno je da se djeca koja imaju oštećenje sluha osjećaju prihvaćeno u igri jer ako se osjete izostavljeno to će zasigurno djelovati na njihov socijalni razvoj u ostalim fazama njihova života.

3.1.2.2. Socijalizacija osoba s oštećenjem sluha u školskoj dobi

Obrazovanjem učenika koji imaju oštećenja u redovitoj nastavi pokazuje se da su učenici koji imaju oštećenje sposobni pratiti redovnu nastavu te da svi imaju jednake mogućnosti za obrazovanje. Za inkluziju učenika koji imaju oštećenje sluha potrebno je ostvariti mnoštvo preduvjeta. Nakon što je utvrđeno da učenik ima oštećenje sluha, Bakota (2014) navodi da u učionici treba doći do niza prilagodbi prostora kako bi učeniku bilo jednostavnije pratiti nastavu i usvajati gradivo. Dijete koje ima oštećenje sluha bi trebalo sjediti u prvim klupama, odnosno ne dalje od tri metra od učitelja, a dok govori učitelj treba stajati okrenut prema djetetu kako bi dijete moglo, ako ne čuje oslanjati se na vid za razumijevanje izgovorenog. Iz istog razloga učitelji ne bi smjeli zaklanjati lice knjigom ili govoriti dok pišu po ploči. Učeniku koje ima oštećenje sluha važni su pokreti i mimike lica pa je važno omogućiti ih kao i praktični prikaz zadatka za koji se očekuje da ga dijete odradi. Također je od velike važnosti da se učionica nalazi u tišem dijelu škole kako bi se umanjili nepotrebni zvukovi i buka koja djetetu s oštećenjem može smetati u usvajanju novih informacija. Osim prilagodbi prostora, Imširagić (2012) objašnjava kako je učenicima s oštećenjem nekada potrebno prilagoditi i sadržaj predavanja. Svaki bi se prilagođeni sadržaj trebao zasnivati prema mogućnostima učenika s oštećenjem, a učitelj mora shvatiti teškoću učenika kako bi znao što učenik razumije i kakve su njegove mogućnosti za ostvarivanje odgojno-obrazovnih ciljeva.

Također, za obrazovanje osoba s oštećenjem sluha bitne su i nastavne strategije, koje Skupnjak (2015) definira kao različite tehnike i procese pomoću kojih se potiče učenikova angažiranost te mu se dopušta upravljanje postupkom učenja zbog ostvarivanja odgojno-obrazovnih ciljeva. Bakota (2014) ističe kako su različite strategije poučavanja kod nagluhih i gluhih učenika. Učitelji koji predaju nagluhoj djeci trebaju govoriti glasno i jasno te koristiti pojednostavljene riječi i rečenice da bi se učeniku olakšalo razumijevanje. Poželjno je učenika koji ima oštećenje sluha u klupi upariti s učenikom koji čuje i koji će mu pripomoći u razumijevanju i rješavanju zadataka. Pošto se učenik s oštećenjem sluha teže snalazi u timskom radu iz razloga što često više osoba govori u istom trenutku, poželjno je da učitelj zasebno djetetu s oštećenjem da upute za zadatak. Također, ako djetetov govor nije jasan i dijete ima teškoća u komunikaciji zbog težeg oštećenja sluha važno je dati djetetu vremena da kaže što želi i dati mu vremena za to kao i pohvaliti njegov napredak u govoru jer mu to pomaže za samopouzdanje. Kod gluhih učenika osnovno sredstvo komunikacije je znakovni jezik kao i proces čitanja s usana pa je zato potrebno dodatno prilagoditi strategije poučavanja. Učitelji gluhih osoba trebaju naučiti znakovni jezik kojim se služe gluhe osobe. Bosnar i Bradarić-Jončić (2008) objašnjavaju kako znakovni jezik omogućava gluhoj djeci jednaka akademska postignuća kao kod djece bez oštećenja. Hrvatski znakovni jezik predstavlja način

komuniciranja koji je raširen u pojedinaca koji su usvojili hrvatski jezik i koriste se s znakovima koji prate redosljed riječi na hrvatskom jeziku. Bitno je da se povremeno ponovi predavanje kroz znakovni jezik, a kada učenik razvije svoje govorne vještine treba uvesti čitanje. Djetetu s gluhoćom važno je osigurati pisane verzije predavanja te materijal za ispite. Također, potrebno je biti u kontaktu sa stručnjacima iz poliklinike SUVAG specijalizirane za cjelokupnu problematiku sluha i govora kako bi stručnim savjetima pomogli kod svih problema.

Pedagog je, prema Relja (2010) stručni suradnik koji ima velik utjecaj na razvijanje socijalnih kompetencija i moralnih vrijednosti djece. On učenike uvodi u socijalne vještine koje mu pomažu u odnosu s drugim učenicima i osobama iz njihova okruženja. Aktivnosti u kojima sudjeluje pedagog kada se spominje proces socijalizacije i integracije učenika s oštećenjem sluha u zajednicu su mnogobrojne. On je pojedinac koji, kako to ističu Šimek i sur. (2020) obavlja individualan rad s učenicima i njihovim skrbnicima, organizira pedagoške radionice u razredu i na roditeljskim razgovorima, promatra odgojno-obrazovni rad, organizira izvannastavne radionice i ostalo. Jedna od glavnih zadaća pedagoga je učiniti školu okruženjem unutar kojeg su djeca zadovoljna, gdje proživljavaju pozitivne trenutke, ali i prostor gdje uče i uvažavaju razlike i posebne potrebe. Zato je bitno da osim s učenicima koji imaju oštećenje, pedagog radi i s ostalim učenicima kako ne bi imali predrasude prema učenicima s oštećenjem i kako bi mu pomogli stvoriti pozitivna iskustva i uključiti ga u zajednicu bez da učenik bude izoliran. Kada se ističe rad pedagoga s učenikom koji ima oštećenje sluha važne su kompetencije pedagoga jer one, naglašavaju Šimek i sur. (2020) predstavljaju jedan od temeljnih čimbenika za uspješnu inkluziju djeteta s oštećenjem sluha. Otvorenost u komunikaciji, toplina i podrška omogućuju lakšu socijalizaciju i povjerenje učenika s oštećenjem prema pedagogu. Kompetencije koje pedagog mora posjedovati da bi mogao surađivati s učenicima koji imaju oštećenje sluha su poznavanje društvenog i psihološkog razvoja učenika, podržavanje individualnih razlika, razumijevanje posebnosti određenih oštećenja te praktično iskustvo unutar procesa obrazovanja učenika koji imaju oštećenje sluha. Kroz suradnju s roditeljima i učiteljima, prema Relja (2010) pedagog se upoznaje s učenikom koji ima oštećenje i pristupa mu primjenjujući odgovarajuće odgojne metode i na taj način se povezuje s djetetom. Jako je važno da dijete s oštećenjem pedagogu može reći sve probleme bez straha od osude i da mu pedagog pomogne što više može da bi se dijete moglo zdravo razvijati jer je školski period najvažniji dio ljudskog života.

Osim navedenih prilagodbi i strategija učenja, kao i rada s pedagogom, Imširagić (2012) ističe interakciju s vršnjacima bez oštećenja kao najvažniji aspekt socijalizacije djece koja imaju oštećenje sluha u školi jer ako ona ne postoji obrazovanje u redovnoj školi je upitno iz razloga

što takvo okruženje u većini slučajeva predstavlja traumu za učenika koji ima oštećenje sluha i izaziva neugodne emocije poput straha, usamljenosti i frustracije. Također, vršnjačka prijateljstva su jedan od presudnih uvjeta za motivaciju učenika koji imaju oštećenje sluha za odlazak u školu pa se ona mogu predstaviti kao ključan aspekt za zdravo odrastanje jer ono što vršnjačko okruženje pruža teško može nadoknaditi pažnja učitelja. Pohađanje redovnog školskog sustava je poželjno za djecu koja imaju oštećenje sluha iz razloga što su nakon redovnog školskog sustava učenici s oštećenjem sluha bolje pripremljeni za budućnost nego u sklopu izvan redovnog obrazovanja. U njemu djeca s oštećenjem stječu iskustva i kompetencije jednako kvalitetno kao njihovi vršnjaci bez oštećenja. Partnerski odgojno-obrazovni proces omogućava kvalitetnije socijalne interakcije u svakidašnjem životu za djecu koja imaju oštećenje sluha, ali i za onu bez njega.

3.1.2.3. Socijalizacija odraslih osoba s oštećenjem sluha

Starenje je, prema Marinović Glavić i sur. (2020) prirodan proces u kojem se događaju razne fizičke, psihičke i socijalne promjene. Za razvoj svakog pojedinca važan je proces samopoimanja i stvaranja slike o sebi koja se razvija i tijekom odraslog doba. Samopoimanje, prema Stanimirov i sur. (2016) predstavlja način na koji osoba vidi sebe i percipira svoja postignuća, sposobnosti i karakteristike ličnosti u vezi sa socijalnim i emocionalnim razvojem osobe. Osnovni zadatak odrasle faze za samopoimanje je stvaranje identiteta odraslih pri čemu se pojavljuju uloge partnera, roditelja i zaposlenika. Prelaskom iz mladenačkog u starije životno doba, osobe mijenjaju svoje životne vrijednosti i ciljeve. Samopoimanje svoj vrhunac dostiže u kasnijoj odrasloj dobi. U navedenom periodu dolazi do pojave teškoća u fizičkim sposobnostima, ali i smanjenja broja socijalnih interakcija zbog smrti vršnjaka zbog čega odrasle osobe sliku o sebi stvaraju prema onome što su postigli u životu. Oštećenje sluha, poput ostalih teškoća u razvoju može izazvati teškoće u razvoju slike o sebi.

Postojanje teškoće u razvoju, pa tako i oštećenja sluha kako ističe Šimić Šantić (2019) može utjecati na formiranje ličnosti odrasle osobe. Oštećenje sluha je jedan od glavnih uzroka invaliditeta u odraslih osoba i ono dovodi do poteškoća unutar mnogih aspekta života. Oštećenje sluha ima utjecaj na svakodnevni život osoba, uključujući radni i socijalni život. U dobi nakon 65 godina, svaka je treća osoba s oštećenjem sluha neke vrste i stupnja što znači da je oštećenje sluha na trećoj poziciji najčešćih bolesti u trećoj životnoj dobi. Ono stvara probleme u procesu komunikacije te ugrožava društveni život, emocionalno i psihičko zdravlje te funkcionalni

status osobe. Stečeno oštećenje sluha je, tvrdi Šimić Šantić (2019) vrlo često oštećenje s kojim se susreću pojedinci treće životne dobi. Glavni problem stečenog oštećenja sluha je komunikacijska teškoća zbog slabijeg razumijevanja govora što dovodi do loših komunikacijskih reakcija. Stečeno oštećenje sluha drastično ograničava proces socijalizacije radi težnje za izbjegavanjem neugodnih komunikacijskih iskustava koji mogu izolirati pojedinca i negativno utjecati na sliku o sebi pa tako i na odnose s drugim ljudima. Problem kod stečenog oštećenja je što se često uoči uz golemo vremensko zakašnjenje nakon pojavljivanja prvih simptoma zbog sporog napredovanja oštećenja i pogrešnog tumačenja oštećenja. Što prije dođe do spoznaje o stečenom oštećenju sluha, to je manja vjerojatnost za njeno negativno utjecanje na život. U većine starijih osoba koje imaju oštećenje sluha dodjeljuje se slušno pomagalo te se kroz savjetovanje sa stručnjacima nastoji da odrasle osobe prihvate oštećenje sluha te maksimalno iskoriste preostao sluh za kvalitetno komuniciranje i sprječavanje socijalne izolacije. Uporaba slušnog pomagala može poboljšati komunikacijske tegobe i time poboljšati kvalitetu života.

Rehabilitacija oštećenja sluha bitan je, prema Bonetti i Vodanović (2011) proces koji izravno utječe na samo oštećenje i teškoću komunikacijskih vještina. Upitnik za samoprocjenu slušanja je jedan od upitnika samoprocjene koji se koriste da bi se za početak rehabilitacije odrasloj osobi na vrijeme pružili savjeti i upute za daljnju rehabilitaciju. Upravo se samoprocjenom oštećenja sluha procjenjuje ograničenje normalnog funkcioniranja, odnosno poteškoća u redovnom govoru i slušanju. Naravno, za potpuno razumijevanje procesa rehabilitacije potrebno je i dijagnostički dati uvid u vrstu i stupanj oštećenja sluha. Navedeni upitnik se pokazao kao kvalitetno sredstvo za određivanje oštećenja sluha u pojedinaca treće životne dobi. Pitanja u upitniku se odnose na ograničenja slušanja kroz njihovo djelovanje na svakodnevno komuniciranje i osjećaje povezane s učinkom oštećenja na komunikaciju.

Za pojedince treće životne dobi koji imaju oštećenje sluha, kako tvrde Pehlić i sur. (2019) posebno je važan proces socijalizacije iz razloga što socijalne interakcije i socijalna podrška imaju velik učinak u očuvanju zdravlja navedenih osoba. Odrasle osobe s oštećenjem sluha, nažalost često imaju nisku socijalnu podršku zbog čega se pojavljuju simptomi depresije i anksioznosti te ako odrasla osoba nije dovoljno uključena u socijalne aktivnosti to može otežati njeno suočavanje s životnim teškoćama što povećava količinu stresa. Socijalna podrška izrazito je bitna kod pojedinaca treće životne dobi radi smanjenja broja bliskih kontakata radi umirovljenja te smrti prijatelja i partnera. Socijalna podrška osoba treće životne dobi, prema Pehlić i sur. (2019) može se podijeliti na psihosocijalnu, kognitivnu i instrumentalnu podršku. Psihosocijalna podrška služi za podizanje nivoa zadovoljstva vlastitim životom i očuvanje

pozitivne slike o sebi, što je posebno bitno kod pojedinaca s oštećenjem sluha zbog smanjenja osjećaja bespomoćnosti i usamljenosti. Kognitivna podrška se odnosi na dobivanje informacija o svakodnevnom životu i pomoći u financijskim i pravnim problemima. Instrumentalna podrška sadrži pomoć pri zadovoljavanju svakodnevnih potreba te pomoć pri fizičkim aktivnostima poput šetnje, pripreme obroka, odlaska u trgovinu i slično. Velika je važnost kontakta osoba s pojedincima treće životne dobi koji imaju oštećenje sluha da bi se razvio tolerantan stav prema navedenim osobama, ali i da bi odrasli s oštećenjem doživjeli pozitivne osjećaje, blizinu, da bi prihvatili vlastitu ličnost te doživjeli aktivno slušanje.

Izvori osjećaja uključenosti i socijalne podrške pojedincima treće životne dobi s oštećenjem sluha, kako ističu Pehlić i sur. (2019) najčešće su podrška djece, partnera, prijatelja i šire porodice. Obiteljska socijalna podrška najviše utječe na starije osobe s oštećenjem, budući da osobe imaju razvijeniji osjećaj sigurnosti ukoliko provode kvalitetno vrijeme s obitelji kojoj se mogu obratiti za pomoć ukoliko im je ona potrebna. Doživljaj socijalnog uključivanja ima veliku važnost za svih pa tako i za starije osobe koje imaju oštećenje sluha. Zato je bitno da navedene osobe budu uključene u mrežu socijalnih interakcija i imaju povjerenje u odnose s ljudima s kojima su okruženi.

4. Zaključak

Osobe s oštećenjem sluha susreću se sa svakodnevnim poteškoćama u životu. Ne pružanje podrške od strane roditelja, isključivanje od strane vršnjaka te podcjenjivanje od strane učitelja, sve to utječe na manjak samopouzdanja, usamljenost i izoliranost pojedinaca s oštećenjem sluha zbog čega pati njegova želja za socijalizacijom te su socijalne interakcije u navedenom slučaju nemoguće. Adekvatan pristup kroz predškolsku i školsku ustanovu te suradnja s roditeljima, stručnim suradnicima i ostalim osobama s kojima se pojedinci koji imaju oštećenje susreću kroz život uvelike mogu pomoći navedenim osobama da se osjete prihvaćeno i doprinijeti u razvoju socijalnih karakteristika bitnih za cjeloviti razvoj ličnosti i njene integracije u društvo. Iznimno je važno osposobiti učitelje, pedagoge, ali i vršnjake osoba s oštećenjem za inkluzivno djelovanje kako bi se lakše prepoznala navedena osoba, prilagodio im se pristup te kako bi im se omogućilo što uspješnije uključivanje u zajednicu te odgojno-obrazovni proces. Uključivanje osoba koje imaju oštećenje sluha ima veliku važnost za njihovo samopouzdanje, razvoj identiteta i pozitivnih iskustava kao i njihov kognitivni, socijalni i emocionalni razvoj što sve skupa djeluje na budućnost te kvalitetu života pojedinaca s oštećenjem sluha.

Čovjek je socijalno biće kojemu je za razvoj socijalnih i emocionalnih kompetencija, samopoštovanja, samostalnosti i mentalnog zdravlja bitan proces socijalizacije. Iako su osobe koje imaju oštećenje sluha često izolirani od strane društva zbog slabije razvijenog govora, otežane komunikacije, korištenja znakovnog govora i ostalih karakteristika poremećaja, važno je pomoći navedenim osobama da sudjeluju u zadacima u kojima mogu pokazati svoje vrline i steći pozitivna iskustva kako bi jednostavnije stjecali prijatelje, zauzimali se za sebe te ostvarili pozitivnu sliku o sebi unatoč oštećenju sluha. Važno je da pedagog i nastavnici, kao autoriteti u ustanovama unutar kojih se učenik koji ima oštećenje sluha odgaja, provode razne interaktivne aktivnosti i potiču djecu s oštećenjem sluha na interakciju te im pružaju podršku jer učenik s oštećenjem preko njih, kao i preko roditelja stvara povjerenje u društvo za budući život. Iz istog razloga bitna je i suradnja svih faktora socijalizacije da bi se pojedincu s oštećenjem olakšao ulazak u društvo.

Važnost procesa socijalizacije je ogromna. Ona ljudima pomaže da bolje razumiju svijet oko sebe, razvijaju društvene kompetencije te kontroliraju svoje emocije. To je ključan proces kroz koji prolazi svaki pojedinac i pomoću kojeg se ljudi razvijaju u socijalna bića. Osobama s

oštećenjem, pa tako i onima s oštećenjem sluha navedeni proces je otežan zbog straha od isključivanja te je iz navedenog razloga od iznimne važnosti da se navedene osobe uključe u aktivnosti i pruži im se prilika za sudjelovanje u društvu kao i potpora, jer će im to pomoći u njihovom emocionalnom, socijalnom i mentalnom razvoju te će se tako pojedinci s oštećenjem osjećati prihvaćeno. Potrebno je strpljenje kompletnog okruženja osoba s oštećenjem sluha da bi navedene osobe osjetile prihvaćenost i povjerenje te socijalizirale se s njima, ali navedeni proces im pomaže u smanjenju vjerojatnosti depresije, anksioznosti i izoliranosti koja je česta kod pojedinaca kojima se ne dopusti prilika za socijalizaciju.

5. Literatura

- Aleksić, A. i Rudman, M. (2010). Organizacijska socijalizacija - ključne perspektive i pristupi. *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 8 (1), 241-249.
- Bakota, K. (ur.). (2014). *Čujete li razliku?: priručnik za edukaciju odgojno-obrazovnih djelatnika za rad s djecom oštećana sluha i/ili govora*. Zagreb: Osnovna škola Davorina Trstenjaka.
- Batarelo Kokić, I. i Kokić, T. (2021). Obrazovno-političke postavke u Europskoj uniji: što o obrazovanju možemo naučiti od Sparte i Atene?. *Nova prisutnost*, XIX (3), 541-556.
- Batarelo Kokić, I., Kurz, T. L. i Novosel, V. (2016). Student Teachers' Perceptions of an Inclusive Future. U Kurbanoglu, S., Boustany, J., Špiranec, S., Grassian, E., Mizrachi, D., Roy, L., Çakmak, Tolga (ur.). *Information Literacy: Key to an Inclusive Society* (str. 3-11.) Springer International Publishing.
- Batarelo Kokić, I., Vukelić, A., Ljubić, M. (2009). Mapiranje politika i praksi za pripremu nastavnika za inkluzivno obrazovanje u kontekstima socijalne i kulturalne raznolikosti: Izvješće za Hrvatsku. *Izvješće za Hrvatsku, SCIENTER i Centar za obrazovne politike, European Training Foundation*.
- Bezić, Ž. (1978). Suвременa pedagogija. *Crkva u svijetu*, 13(4), 328-337.
- Bilić, I. (2022). Priručnik za predavače i mentore u projektu Fit4Work, Split: Turističko-ugostiteljska škola.
- Bonetti, L. i Vodanović, D. (2011). Upitnik za samoprocjenu slušanja kao sredstvo probira oštećenja sluha u starijih osoba. *Govor*, 28 (2), 117-138.
- Bosnar, B. i Bradarić-Jončić, S. (2008). Stavovi prema integraciji gluhe djece, znakovnom jeziku i uključivanju tumača za znakovni jezik u redovne vrtiće i škole. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 44 (2), 11-30.
- Bradarić-Jončić, S. i Mohr, R. (2010). Uvod u problematiku oštećenja sluha. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53 (2), 55-62.
- Branica, S., Dawidowsky, K., Kovač Bilić, L., Poje, G. i Gugić Radojković, I. (2021). Učinkovitost prednizona u liječenju ratnih blast ozljeda unutarnjeg uha. *Liječnički vjesnik*, 143 (7-8), 273-276.
- Cawthon, S., i Garberoglio, C. L. (2017). *Research in deaf education: Contexts, challenges and considerations*. Oxford University Press.
- Cvetko, J., Gudelj, M. i Hrgovan, L. (2000). Inkluzija. *Diskrepancija*, 1 (1), 24-28.
- Čilić, A. (2017). Čimbenici učinkovitosti škola. *Acta Iadertina*, 14 (2), 0-0.
- Draušnik, Ž., Štefančić, V. i Benjak, T. (2016). Prevalencija invaliditeta uzrokovanog oštećenjem sluha u Republici Hrvatskoj. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 52 (1), 140-149.
- Falamić, M. (2008). Vrtić kao poligon za učenje socijalnih vještina. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14 (54), 12-16.
- Hintermair, M. (2000). Hearing impairment social networks, and coping: The need for families with hearing-impaired children to relate to other parents and to hearing-impaired adults. *American annals of the Deaf*, 145(1), 41-53.

- Imširagić, A. (2012). Humane pretpostavke inkluzivnog obrazovanja učenika oštećenog sluha. *Život i škola, LVIII* (27), 94-102.
- Imširagić, A., Imširagić, A. i Hukić, Đ. (2010). Roditelji – odgovornost djece s teškoćama u razvoju. *Metodički obzori, 5(2010)1* (9), 9-18.
- Jašić, M., Jotanović, Ž., Milevoj Ražem, M., Marn, B. i Benčić, S. (2017). Sustavni probir novorođenčadi na oštećenje sluha u Općoj bolnici Pula (2011-2015). *Glasnik pulske bolnice, 13* (13), 9-13.
- Leigh, I. W., i Andrews, J. F. (2016). *Deaf people and society: psychological, sociological and educational perspectives*. Routledge.
- Mahmutović, A. (2013). Značaj igre u socijalizaciji djece predškolskog uzrasta. *Metodički obzori, 8(2013)2* (18), 21-33.
- Marinović Glavić, M., Mandić, A., Juraga, D., Vasiljev, V., Rukavina, T. i Bilajac, L. (2020). Samoprocjena zdravlja i funkcionalna sposobnost osoba treće životne dobi. *Medica Jadertina, 50* (4), 285-291.
- Mikas, M., i Roudi, B. (2012). Socijalizacija djece s teškoćama u razvoju u ustanovama predškolskog odgoja. *Paediatrica Croatica 56(1)* 207-214.
- Milovanović, S.M., Kokić, I.B., Dzemić Kristiansen, S., Gera, I., Ikonović, E., Kafedžić, L., Milic, T., Rexhaj, X., Spasovski, O., i Closs, A. (2014). Dearth of early education experience: a significant barrier to subsequent educational and social inclusion in the Western Balkans. *International Journal of Inclusive Education, 18*(1), 1-19.
- MZOS (2021). *Nacionalni plan izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom za razdoblje od 2021 do 2027 godine*, Zagreb: Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta RH.
- Ostojić, S., Mikić, B., Đoković, S., Mirić, S., i Mikić, M. (2010). Uticaj etiologije na ishod kohlearne implantacije kod postlingvalno gluhih odraslih osoba – studija slučaja. *Specijalna edukacija i rehabilitacija (Beograd), 9* (2), 283-299.
- Pehlić, I., Peskić, S., i Tufekčić, N. (2019). Kvalitet socijalne podrške osobama treće životne dobi koje imaju institucionalnu i vaninstitucionalnu podršku. Zbornik radova Filozofskog fakulteta. 220-238.
- Poplašen, D. (2014). Oštećenje sluha uzrokovano bukom. *Sigurnost, 56* (1), 67-69.
- Pribanić, Lj., Jakab, A., Brozović, B., i Reichherzer, S. (2014). *Priručnik za rad s osobama komunikacijskim teškoćama u redovnom odgojno-obrazovnom sustavu*. Zagreb: Centar za odgoj i obrazovanje "Slava Raškaj"
- Relja, J. (2010). Odgojni rad stručnoga suradnika pedagoga s učenicima. *Napredak, 151* (2), 254-267.
- Romstein, K. i Sekulić-Majurec, A. (2015). Obrnuta inkluzija – pedagoške vrijednosti i potencijali. *Pedagogijska istraživanja, 12* (1-2), 41-52.
- Sekulić-Majurec, A. (1997). Integracija kao pretpostavka uspješnije socijalizacije djece i mladeži s teškoćama u razvoju: očekivanja, postignuća, perspektive. *Društvena istraživanja - Časopis za opća društvena pitanja, 537-550*.
- Sindik, J. (2008). Poticajno okruženje i osobni prostor djece u dječjem vrtiću. *Metodički obzori, 3(2008)1* (5), 143-154.
- Skupnjak, D. (2015). Strategije poučavanja učenika s umjetnom pužnicom uz osvrt na početnu nastavu glazbene kulture. *Život i škola, LXI* (1), 79-79.

- Smith, P. K., i Hart, C.H. (2022). *The Wiley-Blackwell Handbook of Childhood Social Development*. John Wiley & Sons
- Stanimirov, K., Jablan, B., Stanimirović, D. (2016). Samopoimanje kod odraslih osoba s oštećenjem vida. *Beogradska defektološka škola*, 22 (3), 37-52.
- Strugar, V. (2016). Svako je dijete važno. Jenny Thompson (2016.), Vodič za rad s djecom i učenicima s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama. Zagreb: Educa. *Napredak*, 157 (4), 541-548.
- Sunko, E. (2016). Društveno povijesni kontekst odgoja i obrazovanja djece s teškoćama u razvoju. *Školski vjesnik*, 65 (4), 601-620.
- Šimek, L., Ledić, J. i Martinac Dorčić, T. (2020). Kompetencije pedagoga za inkluzivnu praksu. *Napredak*, 161 (3 - 4), 291-314.
- Šimić Šantić, I. (2019). Ispitivanje prediktivne snage Upitnika za samoprocjenu slušanja (USS) kao instrumenta za probir oštećenja sluha stečenog u odrasloj dobi. *Logopedija*, 9 (2), 77-83.
- Todorović, J., (2004). Uloga porodice i škole u socijalizaciji dece sa specifičnim razvojnim teškoćama. 51-61.
- Valjan-Vukić, V. (2009). Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije. *Magistra Iadertina*, 4 (1), 171-178.
- Valković, J. (2016). Utjecaj medija na socijalizaciju. *Riječki teološki časopis*, 47 (1), 99-116.
- Zuliani, Đ. i Juričić, I. (2012). Socijalizacija djeteta s mentalnom retardacijom u predškolskoj ustanovi. *Metodički obzori*, 7(2012)1 (14), 17-30.

Sažetak

Svrha ovoga rada je istraživanje procesa socijalizacije kod pojedinaca koji imaju oštećenje sluha i prepreka s kojima se navedene osobe susreću u socijalnoj interakciji. Oštećenje sluha važan je zdravstveni problem zbog kojeg pati emocionalni i socijalni život pojedinaca te se navedeni pojedinci često zatvaraju u sebe i izostavljaju iz društva. Socijalizacija je proces bitan za život svakog pojedinca, pa tako i za one s oštećenjem sluha. Zbog posljedica koje mogu nastati zbog manjka socijalizacije pojedinaca koji imaju oštećenje sluha važno je od predškolske dobi razvijati strategije razvoja socijalnih vještina poput samostalnosti, zajedničke igre i stvaranja samopouzdanja koje se nastavlja razvijati u ostalim fazama čovjekova života. Ako se socijalne kompetencije ne razviju, djeca s oštećenjem sluha u školskoj dobi često postaju žrtve nasilja zbog izoliranosti ili i sami postaju agresivni zbog čega trebaju intervenirati učitelji i roditelji. Učitelji moraju biti obrazovani za inkluzivno obrazovanje, a suradnja učitelja i roditelja je bitna kako bi se bolje upoznao dijete s oštećenjem sluha i kako bi se osmislio najbolji način za pristupiti navedenom djetetu. Proces socijalizacije bitan je i za osobe treće životne dobi koje imaju oštećenje sluha zbog smanjenja broja bliskih osoba, ali i osjećaja uključenosti i očuvanja zdravlja starijih osoba.

KLJUČNE RIJEČI: oštećenje sluha, socijalizacija, socijalne vještine, vršnjaci, obitelj, škola

Socialization of children and adults with hearing impairment

Summary

The idea of this paper is to investigate the process of socialization for people that have hearing disability and difficulties that these people face in social interaction. Hearing impairment is an important health problem that affects emotional and social life of individuals, and that is why these individuals often withdraw into themselves and are left out of society. Socialization is an essential process for the life of every individual, including those with hearing impairment. Due to consequences that may arise because of lack of socialization of people with hearing disability, it is essential to develop strategies for the development of social competences like independence, playing with peers and creation of self-confidence from preschool age, which continue to develop in the other stages of a person's life. If social skills are not developed, children with hearing impairment at school age become victims of violence due to isolation, or they can become aggressive themselves, which is why teachers and parents need to intervene. Teachers must be educated for inclusive education, and cooperation between teachers and parents is essential in order to get to know a child with hearing impairment better and to come up with the best way to approach to child. The process of socialization is also important for people of the third age who have hearing impairment because of the reduction in the number of close people, but also because of feeling of inclusion and preservation of the health of the elderly.

KEY WORDS: hearing impairment, socialization, social skills, peers, family, school

Obrazac A.Č.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja Antonia Šerka, kao pristupnik/pristupnica za stjecanje zvanja prvostupnice pedagogije i hrvatskog jezika i književnosti, izjavljujem daje ovaj završni rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, _____

Potpis

A.Šerka

OBRAZAC I.P.**IZJAVA O POHRANI ZAVRŠNOG / DIPLOMSKOG RADA U DIGITALNI
REPOZITORIJ FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU**

STUDENT/ICA	Antonia Šerka
NASLOV RADA	Socijalizacija djece i odraslih s oštećenjem sluha
VRSTA RADA	Završni rad
ZNANSTVENO PODRUČJE	Društvene znanosti
ZNANSTVENO POLJE	Pedagogija
MENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić
KOMENTOR/ICA (ime, prezime, zvanje)	-
ČLANOVI POVJERENSTVA (ime, prezime, zvanje)	1. izv. prof. dr. sc. Ines Blažević 2. prof. dr. sc. Ivana Batarelo Kokić 3. doc. dr. sc. Anita Mandarić Vukušić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autor/ica predanog završnog i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Slažem se da taj rad, koji će biti trajno pohranjen u Digitalnom repozitoriju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama *Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju*, NN br. 123/03, 198/03, 105/04, 174/04, 02/07,45/09, 63/11, 94/13, 139/13, 101/14, 60/15, 131/17), bude (zaokružiti odgovarajuće):

a.) u otvorenom pristupu

b.) rad dostupan studentima i djelatnicima Filozofskog fakulteta u Splitu

c.) rad dostupan široj javnosti, ali nakon proteka 6/12/24 mjeseci (zaokružiti odgovarajući broj mjeseci)

U slučaju potrebe dodatnog ograničavanja pristupa Vašem ocjenskom radu, podnosi se obrazloženi zahtjev nadležnom tijelu u ustanovi.

Potpis

A. Šerka